

kirish, brendingni kuchaytirish kabi amaldagi o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Aniq maqsadlar, marketing strategiyalarini belgilashda yo'l harakatini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

"Marketing Management" - Philip Kotler, Kevin Lane Keller;

"Marketing Strategy and Competitive Positioning" - Graham J. Hooley, Nigel F. Piercy, Brigitte Nicoulaud, John Rudd;

"Blue Ocean Strategy" - W. Chan Kim, Renée Mauborgne;

"The Lean Startup" - Eric Ries

"Marketing Metrics: The Definitive Guide to Measuring Marketing Performance" - Paul W. Farris, Neil T. Bendle, Phillip E. Pfeifer, David J. Reibstein.

Harvard Business Review (<https://hbr.org/>)

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

*N.U.Ravshanova, talaba
QarMII Iqtisodiyot fakulteti*

Tijorat rivojlanishning universal bosqichi bo'lib kirdi. Ushbu bosqichning sababi Internet va aloqa vositalari. Tijorat faoliyati internet orqali boshqaruvga o'tdi, butun dunyoga tarqaldi va to'xtovsiz harakatlana boshladi. Yangi onlayn biznes platformalari ko'plab yirik va kichik kompaniyalarning asosiga aylandi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi va tarqalishi biznes yuritish uchun raqamli resurslarning global foydalanish imkoniyatining boshlanishi edi. Axborot texnologiyalari va biznesning simbiozi raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim omil bo'ldi. Ushbu maqola "elektron tijorat" va "raqamli iqtisodiyot" kabi tushunchalarni belgilanadi va ushbu tushunchalarni zamonaviy realligimizga kiritishning qisqacha tarixini muhokama qilinadi. Maqolada raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan elektron tijoratning asosiy jihatlari muhokama qilinadi. Maqolada, shuningdek, eng yaxshi amaliyotlar ko'rib chiqiladi va elektron tijorat usullari va vositalari tahlil qilinadi.

Elektron tijoratning raqamli iqtisodiyotga ta'siri. "Raqamli Iqtisodiyot", oddiy so'zlar bilan aytganda, internet iqtisodiyoti va u "veb-Iqtisodiyot", "internet iqtisodiyoti" va "onlayn iqtisodiyot" deb ham ataladi. Bu turli xil onlayn biznes orqali internetda pul ishlash va elektron tarmoqlar orqali iqtisodiyotni qurish jarayoni demakdir. Bu "internet dunyosi" iqtisodiyoti va u bizning global iqtisodiyotimizga o'xshash asosiy tuzilishga ega, ammo unda ishtirok etadigan jarayonlar va strategiyalar umuman boshqacha.

Raqamli iqtisodiyot barcha o'zgaruvchilarni va "raqamli qiymat jarayonlari" ishtirokchilarini o'z ichiga oladi. Iqtisodiyotning ushbu sohasi multimedia agentliklari, elektron tijorat, interaktiv onlayn marketing va mobil echimlar provayderlari, o'yinlar ishlab chiquvchilari, ijtimoiy media provayderlari va boshqalar kabi ma'lum omillardan iborat va ularga bevosita ta'sir qiladi. Iqtisodiyotning boshqa tarmoqlaridan farqli o'laroq, moliyaviy-iqtisodiy inqirozga yuz tutgan holda, "raqamli iqtisodiyot" aslida yiliga 10-15% atrofida sezilarli sur'atlarda o'sib bormoqda.

Bu muvaffaqiyatli onlayn biznesni qurish uchun ijtimoiy media va boshqa internet platformalar orqali tarmoq strategiyalarini o'z ichiga oladi.

Elektron tijorat - zamonaviy biznesdagi portlash hisoblanadi. "Elektron tijorat" so'zi "electron" degan ma'noni anglatadi va bu asosan tovarlar va xizmatlarni sotib olish va sotish va biznesni "elektron tarmoq" orqali amalga oshirish jarayonidir.

Elektron tijorat telemarketing, onlayn reklama, onlayn xaridlar, ijtimoiy tarmoqlar orqali biznesni ilgari surish va boshqa ko'p narsalarni o'z ichiga oladi.

Bu internetdagi ulkan biznes dunyosi va o'sib borayotgan texnologik taraqqiyot bilan elektron tijoratning istiqbollari ham doimiy ravishda o'sib bormoqda.

Axborot texnologiyalari "moliyaviy sektorlar" ning kelajakdagi rivojlanishiga va dunyoning turli mamlakatlarida biznes yuritishning turli usullariga katta ta'sir ko'rsatdi. Bangladesh kabi rivojlanayotgan davlatda elektron tijorat orqali biznesni rivojlantirish mamlakatning dolzarb muammolariga duch keladi

Rivojlanayotgan iqtisodiyot bilan, smartfonlar va "internet biznes operatsiyalari uchun yangi tarqatish kanali sifatida" kabi texnologiyalardan tobora ko'proq foydalanish bilan elektron tijoratning o'sishini muhokama qilmoqda. U shuningdek, xalqaro savdo bozori elektron tijorat va uning istiqbollari tobora ko'proq bog'liq bo'lib borayotgani va bu "elektron tijorat xavfsizligi" kabi omillarga ko'proq e'tibor berishni talab qilishi haqida gapiradi.

Elektron tijorat raqamli iqtisodiyotning asosi desak xato bo'lmaydi. Yuqorida aytib o'tilganidek, elektron tijorat elektron tarmoq orqali onlayn amalga oshiriladigan savdo va biznesdir va bu biznes onlayn rejimda ham mavjud bo'lgan iqtisodiyotni yaratadi. Elektron tijorat bilan qurilgan va doimiy ravishda o'sib borayotgan iqtisodiyot bu "raqamli iqtisodiyot" ning o'zi. Shunday qilib, bu elektron tijorat va raqamli iqtisodiyot o'rtasidagi bevosita aloqani aniqlaydi. Ushbu ikkala onlayn jihatga ta'sir qiluvchi omillar raqamli media, raqamli banking, onlayn tarmoqning o'sishi va boshqalar.

Internet reklama va onlayn marketing, onlayn tranzaksiyalar, ijtimoiy media tarmoqlari, biznes uchun onlayn platformalar, onlayn mijozlar va mijozlarga xizmat ko'rsatish, telekommunikatsiya, telemarketing va boshqalar kabi elektron tijoratning barcha jihatlari. raqamli iqtisodiyotga bevosita ta'sir ko'rsatadigan o'zgaruvchilar bo'lib, ushbu o'zgaruvchilar va elektron tijorat aspektlarining o'sishi va rivojlanishi tezligi bilan raqamli iqtisodiyotda ham o'sish kuzatilmogda.

Texnologiyaning o'sishi bilan elektron tijorat biznes standartiga aylanmogda va dunyoning raqamli iqtisodiyoti uchun katta istiqbollarni ochmogda. Bu shuni anglatadiki, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va uning kompyuterlar olamining rivojlanishi onlayn biznes tranzaksiyalarining o'sish sur'atlarining oshishiga olib keladi va elektron tijoratni yaratishga yordam beradi, natijada kuchliroq va tezroq quriladi. Agar onlayn mijozlar yo'qolsa, o'sish sur'atlariga to'sqinlik qilishi mumkin, ammo dunyo texnologiya, smartfonlar, kompyuterlar va ijtimoiy tarmoqlarga tobora ko'proq qaram bo'lib borayotgani sababli, bunday to'siqlar uchun kam imkoniyat va bu sohalarida doimiy o'sish imkoniyatlari yuqori. tegishli. Bu shuni anglatadiki, vaqt o'tishi va texnologiyaning turli sohalarida rivojlanish, elektron tijorat va raqamli iqtisodiyot dunyodagi aksariyat savdo, biznes va marketingning kelajagi

bo'radi. U allaqachon xalqaro savdo va biznesni katta darajada muvaffaqiyatli egallab oldi.

Butun dunyoda "ishlab chiqarish va biznes" kompyuter va axborot texnologiyalarining katta ta'siri ostida. Raqamli iqtisodiyotning "texopediya" ta'rifi ko'ra, raqamli texnologiyalarga asoslangan barcha iqtisodiy jarayonlar, tranzaksiyalar, o'zaro aloqalar va faoliyatlar uchun ishlatiladigan umumiy atama. Bu nafaqat internetdan foydalanishga, balki bugungi dunyoda qo'llaniladigan ko'plab raqamli vositalarning har qandayiga asoslangan.

Biznes jarayonlarini raqamlashtirishning bir qismi sifatida marketing va sotish usuli elektron tijorat ko'rinishidagi inqilobiy o'zgarishlarni ko'rdi. Raqamli vositalar asosan kompyuter platformalari va amaliy yechim serverlari bo'lib, ular biznes va iqtisodiyotni raqamlashtirish vositalaridir.

Elektron tijoratning eng yaxshi amaliyotlari. Raqamli iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan elektron tijoratning eng yaxshi amaliyotlari orasida ijtimoiy media tarmoqlari, onlayn reklama va marketing, onlayn tranzaksiyalar, telekommunikatsiya, veb-saytlar va mijozlarga xizmat ko'rsatish va boshqalar kiradi. Ijtimoiy media tarmog'i orqali elektron tijorat asosan Facebook, Instagram, WhatsApp, Snap Chat va boshqalarni o'z ichiga olgan turli ijtimoiy media platformalari yordamida onlayn biznesingizni tarqatishni anglatadi.

Bu katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, chunki butun dunyo bo'ylab milliardlab foydalanuvchilar sizning biznesingizni onlayn targ'ib qilishga qaratilgan bo'lishi mumkin. Bu kengroq auditoriyaga ega bo'lishni anglatadi va siz hatto o'zingiz maqsad qilmoqchi bo'lgan va sizning biznesingizga ko'proq qiziqish bildiradigan tomoshabinlarning ma'lum bir qismini tanlashingiz mumkin. Ushbu strategiya raqamli iqtisodiyot uchun juda yaxshi, chunki u hech qanday yoki minimal moliyaviy mablag'ni talab qilmaydi va kirish imkoniyati juda katta va shuning uchun onlayn biznesingizni rivojlantirish orqali katta moliyaviy natija berdi.

Onlayn reklama va marketing asosan elektron tijorat strategiyasi bo'lib, u ijtimoiy tarmoqlarda yoki turli veb-saytlarda joylashtirilgan biznesingizning internetdagi reklamalarini o'z ichiga oladi. Onlayn reklama va marketingning eng yaxshi namunalaridan biri bu "Google reklamalari" biznesning raqamli dunyosida katta muvaffaqiyat. Ushbu reklamalar butun dunyo bo'ylab keng bozorga chiqishda juda yaxshi va elektron tijoratni rivojlantirish va natijada raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun juda samarali strategiyadir.

Onlayn tranzaksiya deganda internet-banking orqali pul mablag'larini o'tkazish va o'tkazish tushuniladi. Onlayn tranzaksiyalar elektron tijoratning o'sishida va natijada raqamli iqtisodiyotning uzviy o'sishida muhim rol o'ynadi. Onlayn xaridlar uchun to'lovlarni onlayn tranzaksiya usullari orqali amalga oshirish juda oson bo'ldi va bu butun dunyo bo'ylab odamlar uchun internet orqali xalqaro savdo va biznesni yanada muvaffaqiyatli va qulayroq qilish imkonini berdi. Onlayn tranzaksiyalar orqali elektron tijorat gullab-yashnadi va yangi va ulkan narsaga aylandi, chunki endi onlayn bizneslar faqat bitta mintaqa bilan cheklanib qolmaydi; u butun dunyo bo'ylab biznes yuritishning jismoniy chegaralarini yo'q qildi va shuning uchun raqamli iqtisodiyotda ham katta rivojlanish va o'sish imkonini berdi.

Xuddi shunday, telekommunikatsiya ham elektron tijorat, ham raqamli iqtisodiyotning o'sishiga katta ijobiy ta'sir ko'rsatdi, chunki ular bir-biri bilan bevosita bo'liq. Telekommunikatsiyaning yangi va takomillashtirilgan usullari orqali turli mijozlar, mijozlar va maqsadli auditoriyalar bilan bog'lanish jarayoni yanada qulay va samarali bo'ldi. Bundan tashqari, veb-saytlar va mijozlarga xizmat ko'rsatish onlayn biznesning umumiy tajribasini yaxshilashda katta rol o'ynadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) rivojlanishi tufayli mijozlarga yordam berish va ularga rahbarlik qilish uchun murojaat qilish yanada samarali bo'ldi va bu o'z navbatida mijozlar va mijozlarga yordam so'rashni osonlashtirdi. Veb-saytlar odamlarga kompaniya va kompaniyaning mijozlarga xizmat ko'rsatish markazi bilan bog'lanishga yordam beradi. Avtomatlashtirilgan javoblar va robot yordami butun jarayonni tezroq va vaqtni tejash imkonini berdi. Bundan tashqari, onlayn mijozlarga xizmat ko'rsatish markazlari butun dunyo bo'ylab odamlar uchun yangi ish imkoniyatlarini ochdi. Bu elektron tijorat va raqamli iqtisodiyot uchun katta turtki bo'ldi. Elektron tijoratning raqamli bankingga bevosita ta'sirini o'z ichiga olgan yana ko'plab strategiya va amaliyotlar mavjud. Bu ikkala jihat zamonaviy dunyoda ko'proq paradigmaga aylanib bormoqda, kelajagi inson tasavvur qilishi mumkin bo'lgan har qanday narsa bo'lishi mumkin va yuqorida muhokama qilinganidek, ikkala jihat ham bir-biriga mos keladi.

Biznes, savdo va iqtisodni raqamlashtirish jarayoni dunyoning turli mamlakatlari uchun har xil va har bir mamlakat bu o'zgarishlarni o'z tezligida boshdan kechirmoqda. Iqtisodiyot doirasida, iqtisodiyot va texnologiya bo'limining rivojlanishiga ko'ra, barcha tarmoqlar o'z tezligiga ega. Biroq, "iste'molchi chakana savdosi raqamli tranzaksiyalar tufayli eng mashhur bo'ldi"

Internetdan foydalanish, internetni oshkor qilish, internet tajribasi va AKTni takomillashtirishning ta'siri axborot texnologiyalari (IT) infratuzilmasi va elektron tijorat uchun ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, "raqamli iqtisod" bu internet va onlayn rejimda amalga oshiriladigan biznes iqtisodiyotidir. Bu iqtisodiyot vaqt o'tishi va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlaridan farqli o'laroq texnologiya va IT rivojlanishi bilan tez o'sib bormoqda. Bu iqtisodiyot raqamli qiymat jarayonlariga asoslangan. Boshqa tomondan, elektron tijorat bu internet orqali onlayn amalga oshiriladigan va elektron tarmoqning turli jihatlarini o'z ichiga olgan va butun dunyo bo'ylab milliardlab internet foydalanuvchilari bilan bevosita bog'langan biznesdir. Kompyuterlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va onlayn-banking sohalari rivojlanishi bilan elektron tijorat ham doimiy ravishda o'sib bormoqda. Ushbu ikkala omilga ta'sir qiluvchi asosiy jihat - bu ko'proq onlayn iste'olchilarni jalb qiladigan va elektron tijorat va raqamli iqtisodiyotda turtki bo'lib xizmat qiladigan "raqamli operatsiyalar".

Raqamli iqtisodiyot ham, elektron tijorat ham ilm-fan va texnologiya rivojlanishi bilan katta istiqbolga ega bo'lgan paradigmalardir. Bu biznesning kelajagi va butun dunyo bo'ylab biznes va iqtisodiyotning katta raqamlashtirilishiga olib keladi.

Raqamli iqtisodiyot elektron tijorat bilan bevosita bog'liq va onlayn biznesni takomillashtirish strategiyalari avtomatik ravishda raqamli iqtisodiyotning o'sishiga olib keladi. Bu juda katta yutuq va raqamli iqtisodiyot rivojlanish bo'yicha

iqtisodiyotning yetakchi tarmog‘i ekanligiga sababdir. Ushbu sohalarga ta‘sir qiluvchi barcha omillar raqamli va texnologiya bilan bog‘liq, shuning uchun ular minimal moliyaviy mablag‘ va texnik xizmat ko‘rsatishni talab qiladi, shuning uchun katta foyda va moliyaviy o‘shishga olib keladi. Elektron tijorat usullari bozorning kengayishiga imkon berdi va onlayn-banking vositalari bu o‘shish va rivojlanishga yanada ko‘maklashdi, bu esa raqamli iqtisodiyot va uning yorqin kelajagi uchun kuchli poydevor yaratdi, global miqyosda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- T., Zimon, D. va Kaczor, G. (2019). Hosildorlik va samaradorlikni boshqarish xalqaro jurnali. Transchegaraviy elektron tijorat: iste‘molchilarning xorijiy veb-saytlarda xarid qilish niyati. Internet tadqiqoti, 29(6), 1256-1279. Lamba, D., Yadav, D.K. va Barve, A. (2020). Loyqa-analitik ierarxiya jarayonidan foydalangan holda elektron tijorat ta‘minot zanjirining teskari logistikasidagi to‘siqlarga ustuvor ahamiyat berish. Elektron tijorat tadqiqotlari, 20(2:SI), 381-403. Lin, X., Chjou, Y.-V. va Xie, V. (2020). Raqobatga ega elektron tijorat platformalari uchun narxlar va mahsulotlarni birlashtirish strategiyalari. Yevropa operativ tadqiqotlar jurnali, 283(3), 1026-1039. Mentsiev, A. U., Anzorova, A. I., Abubakarov, M. V., Cheldieva, Z. K., Sugarova, V. B. (2019). Checheniston Respublikasida elektron tijorat: hozirgi holat, muammolar va yechimlar. Mintaqaviy ekstensiv rivojlanish omillari xalqaro sessiyasi materiallari (FRED 2019), 113, 261-266. Mentsiev, A. U., Engel, M. V., Tsamaev, A. M., Abubakarov, M. V. va Yushaeva, R. S.-E. (2020). Raqamlashtirish kontseptsiyasi va uning zamonaviy iqtisodiyotga ta‘siri. Far East Con xalqaro ilmiy konferensiyasi materiallari (ISCFEC 2020), 128, 2960-2965. Mentsiev, A. U., Xaliev, M. S.-U., Guzueva, E. R., Ashaxanova, M. Z. (2020). Raqamlashtirish iqtisodiy munosabatlarni shakllantirishning yangi bosqichi sifatida. Far East Con xalqaro ilmiy konferensiyasi materiallari (ISCFEC 2020), 128, 3096-3100*

RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNING MINTAQALARINING RAQOBTBARDOSHLIGINI OSHIRISH BILAN O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

D.U.Omonov

A.I.Usmonov, talaba

Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti

Birinchi marta 1995 yilda amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte "Raqamli iqtisodiyot" terminini amaliyotga kiritgan bo'lsa, hozirda bu istilohni butun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar - deyarli barcha kasb egalari qo'llamoqda. Raqamlashtirish jahon iqtisodiyotining o'sishiga olib keladi, masalan, nufuzli McKinsey Global Institute konsalting kompaniyasining hisob-kitoblariga ko'ra, eng yangi raqamli texnologiyalardan foydalanish 2025 yilga borib yalpi ichki mahsulot (YalM) o'sishiga olib keladi. Butun dunyo bo'ylab. 3-6 trillion dollarni tashkil etadi Kompaniyaning hisob-kitoblariga ko'ra, 12 turdagi yuqori texnologiya (mobil Internet, ilg'or robototexnika, bulutli texnologiya, qayta tiklanadigan energiya, Internet of Things (IoT) ma'lumotlari) bu o'sishga hissa qo'shadi. simsiz uzatish, harakatchanlik va sun'iy intellekt va boshqalar). Ayni paytda butun dunyo bo'ylab yirik kompaniyalar raqamlashtirish haqiqatidan xabardor va bulutli texnologiyalar va tarmoq